

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti
Maarif Vekâleti Neşriyatından
Aded: 13

MAARİF HAKKINDA LAYİHALAR: I

[EĞİTİMLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLER]
[1923]

Yayına Hazırlayan
Dr. Niyazi Altunya

Dr. Niyazi Altunya

MAARİF HAKKINDA LAYİHALAR: I

ISBN 978-625-6652-15-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Şubat 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

SUNUŞ

Elinizdeki bu kitap, Cumhuriyet'in ilanından sekiz ay kadar önce yayımlanmıştır. Kitap Milli Eğitim Bakanlığı'nın, 1922 sonlarında ilk ve ortaöğretim kurumları için hazırlattığı bütünleşik öğretim programı taslağı üzerine dönemin eğitimcilerinden aldığı yazılı görüşlerden oluşmuştur.

Görüş bildiren eğitimciler kendilerini teknik katkıyla sınırlamayıp yeni oluşacak eğitim sisteminin diğer konularına da eğilmişlerdir. Kitabın kanımca en önemli katkısı budur.

Kitabın yaklaşık yarısını oluşturan diğer yazılar (layihalar) ise, II. Meşrutiyet döneminde Maarif Nezareti'nce (Eğitim Bakanlığı'nca) hazırlatılan raporlardır. Hem tarihsel değere sahip olan hem yeni düzenlemelere ışık tutan bu yazılarla söz konusu program taslağına ilişkin yeni raporlar kitapta karışık olarak yer almıştı. Anlaşıyor ki, yayının gecikmemesi için gelen raporlar ele geçtikçe dizilip sıralanmıştır. O yıllardaki baskı tekniğinin gelişmişlik düzeyi ve sayfa düzeninin zorluğu nedeniyle mantıklı sıralama yapılamamıştır. Okuyucunun işini kolaylaştırmak umuduyla eski ve yeni metinleri iki ayrı bölümde toplayarak her bölümü kendi içinde daha anlamlı biçimde sıralamaya çalıştım.

Elinizdeki **“Maarif Hakkında Layihalar I”** Maarif Vekili [Milli Eğitim Bakanı] **İsmail Safa** [Özler: 1883-1940] zamanında, 4 Mart 1923 tarihli Sunuş [Mukaddeme] ile yayımlanmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın bitimiyle 6.11.1922-7.3.1924 tarihleri arasında bakanlık yapan Özler, Mülkiyeden yetişmiş değerli bir aydındır. Milli Eğitim sisteminin gelişimine düşünsel yönden de, uygulamalarıyla da önemli katkıları olmuştur. 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında bir ay boyunca toplanan **I. Heyet-i İlmiye**'yi [Eğitimbilim Kurulu; Şûra] 40 üye ile toplayarak, **1921 Maarif Kongresi**'nde Atatürk'ün dillendirdiği **Ulusal Eğitim** [Milli Maarif], 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı **Tevhid-i Tedrisat Kanunu**, ile **Laik Eğitim**, öğretmenlerin statüsüne ilk kez hukuksal dayanak sağlayan 13 Mart 1924 tarih ve 439 sayılı **Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu** onun zamanında yasallık kazanmıştır.

Kitabın üzerine **“I”** konulması, sunuşta [mukaddemede] da belirtildiği gibi, **“mecmua”** [derleme] denilen bu layihaların devamının da geleceğine işaret ediyor. Yazık ki devamı gelmemiş, ancak 1925'te çıkmaya başlayan **Maarif Vekâleti Mecmuası**'nda benzer raporlar yayımlanmıştır. Bunların, başka ülke eğitimlerini

inceleyen raporlarla birlikte derlenip yayımlanması, eğitim tarihimize katkı açısından çok yararlı olacaktır. Bu ödev kuşkusuz öncelikle yine Milli Eğitim Bakanlığı'na düşer.

Yazarı tarafından başlık konulmayan yazılara, okuyucunun işini kolaylaştırmak umuduyla köşeli ayraç içinde başlık koydum. Kitaba ayrıca, içeriğine uygun düştüğü ve öteki yazılarıyla bütünleştiği için **İsmail Hakkı Baltacıoğlu**'nun, 1918'de yayımlanan "**Darülfunun Nasıl Islah Edilebilir?**" başlıklı yazısını da ekledim. Yine, o günlerde büyük ilgi uyandıran ve "Misak-ı Maarif" [Eğitimin Temel Belgesi] söylemine neden olan Atatürk'ün bazı konuşmaları ile Bakan Özler'in önemli bir genelgesini ve onun Hükümet Programına geçen görüşlerini de "**Ön Ek**" olarak başa koydum.

Donanımları ve yetkinlikleri önünde saygı ile eğildiğim metin yazarlarının saptayabildiğim kısa özgeçmişleri (bir eksik) ile fotoğraflarını kitabın sonuna eklemeyi de yararlı buldum.

Bakan Özler ve ekibini saygı ile anarken, bu kitapta derlenenler gibi hazırlanmış diğer belgelerin de derlenip bilim ve meslek kamuoyuna sunulmasını dilerim.

Kitabın, eski yazıdan yeni harflere aktardığım metninde bazı düzeltmeler yapan **Mustafa Şahin**'e, dizgisini yapan **Şerife Eren**'e ve düzeltmeleri yapan arkadaşım **Nazım Mutlu**'ya içten teşekkürler.

Kitabın basımını gerçekleştiren PEGEM Akademesi yayın yönetmeni sayın **Servet Sarıkaya**'ya ayrıca sevgi ve teşekkürler.

Bu kitabı, ilk yayımlanışının ve Cumhuriyet'in kuruluşunun **100.** yılına armağan ediyorum.

Dr. Niyazi Altunya

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	iii
MUKADDEME [SUNUŞ].....	1
ÖN EK: “MİSAK-I MAARİF” SÖYLEMİ.....	3

1. BÖLÜM

I. İLK VE ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİNE AİT MÜFREDAT PROGRAMI HAKKINDA..... (İhsan Sungu)	27
II. MÜFREDAT PROGRAMLARI HAKKINDA..... (Zeki Mesut Alsan)	41
İlk Tedrisat.....	48
Orta Tedrisat.....	51
III. MÜFREDAT PROGRAMLARI HAKKINDA..... (Mehmet Emin Erişirgil-İsmail Hakkı Baltacıoğlu)	56
IV. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ UMUR-U MAARİF VEKÂLETİ’NİN İLK, ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMI..... (Dr. Halil Fikret Kanad)	64
İlk ve Orta Tedrisatın Müstakbel Teşkilatı Hakkında Nokta-i Nazarım [İlk ve Öğretim Sisteminin Geleceği Hakkında Görüşlerim].....	64
[İlk Tedrisat Hakkında].....	64
Orta Tedrisata Gelince.....	67
Kız Mekteplerine Gelince.....	69
İnas [Kızlar İçin] Orta Tedrisat.....	69
Programlar.....	73
V. İLK VE ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMLARI LAYİHASI [TASLAĞI] HAKKINDA..... (Mustafa Şekip Tunç)	77
VI. KIZ SULTANİLERİ [LİSELERİ] HAKKINDA BİR MÜTALAA..... (Mustafa Şekip Tunç)	84
VII. İLK VE ORTA TEDRİSAT MEKTEPLERİ MÜFREDAT PROGRAMLARI..... (Mehmet Behçet Yazar)	91
VIII. MÜFREDAT PROGRAMLARI HAKKINDA..... (Hulûsi)	100

2. BÖLÜM

I. BİR MAARİF SİYASETİ TESİSİNİN NE SURETLE MÜMKÜN OLACAĞINA DAİR [1918]..... (İsmail Hakkı Baltacıoğlu)	113
II. MAARİF SİYASETİNİN PRENSİPLERİ HAKKINDA..... (İsmail Hakkı Baltacıoğlu)	119

III. İPTİDAİLERİN [İLKÖĞRETİMİN] ISLAHI HAKKINDA	125
<i>(İsmail Hakkı Baltacıoğlu)</i>	
IV. SULTANİLERİN [LİSELERİN] ISLAHI HAKKINDA	133
<i>(İsmail Hakkı Baltacıoğlu)</i>	
V. DARÜLFÜNUN [ÜNİVERSİTE] NASIL ISLAH EDİLEBİLİR? [1919]	149
<i>(İsmail Hakkı Baltacıoğlu)</i>	
VI. MAARİF-İ UMUMİYE PROJESİ [GENEL EĞİTİM TASARISI]	160
<i>(Yazarı Belli Değil)</i>	
Mukaddeme [Giriş]	160
1. Maarif-i Umumiye Teşkilatı [Genel/Kamusal Eğitim Örgütü]	163
2. Tahsil-i İptidai [İlköğretim]	175
3. Tahsil-i Tâli [Ortaöğretim]	185
4. Tahsil-i Âli [Yükseköğretim]	188
5. Memalik-i Ecnebiyeye Talebe İzâmı	191
[Yabancı Ülkelere Öğrenci Gönderilmesi]	191
6. Darüleytamlar [Yetim/Öksüz Yurtları]	193
7. Maarif Müesseselerinin Hayat-ı Dahiliyesi Hakkında	197
[Eğitim Kurumlarının İç İşleyişleri Hakkında]	197
8. Memurin ve Mualliminin Suret-i Tayin ve Terakkisi ve Mükâfat ve Mücazâtı	199
[Memur ve Öğretmenlerin Atama ve Yükselmeleri ile Ödüllendirilip Cezalandırılmaları]	199
LAYİHALARA KATKISI OLANLARIN KISA ÖZGEÇMİŞLERİ	201
İsmail Safa Özler	201
İhsan Sungu	201
Prof. Mustafa Şekip Tunç	202
Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu [İsmayıl Hakkı]	202
Mehmet Behçet Yazar	203
Prof. Zeki Mesut Alsan	203
Prof. Mehmet Emin Erişirgil	203
Dr. Halil Fikret Kanad	204

MUKADDEME

[SUNUŞ]

İlk ve orta mektepler için tanzim edilen program* müsvedde halinde bastırılarak mütalaalarının alınmasına lüzum görülen zevata gönderilmişti. Buna karşılık alelittlak [genel olarak] terbiye ve tedris mesaili [sorunları] üzerine muhtelif mülahazatı havi [görüşleri içeren] bazı layihalar gelmeğe başladı. Böyle yüksek bir maksat-ı tenkit ile [eleştiri amacıyla] yazılan layihalar baştan başa tatbik kabiliyetini haiz olamasa bile içlerinde istifade edilecek birçok cihetler [yönler] bulunur. Aynı esaslar hakkında serdedilen [öne sürülen] fikirlerin hangi noktalar üzerinde iştirak ve tearuza müsaid [katılma ya da karşı çıkmaya elverişli] bulunduğunu tesbit etmek ayrıca bir faidedir.

İşte şu mütalaaya binaen Vekâlete ilk defa olarak gelen dokuz layiha ile mülga Maarif Nezaretince [kaldırılan Osmanlı Eğitim Bakanlığınca] tanzim edilmiş olan veya Nezarete verilmiş bulunan layihalardan bir kısmı şu mecmua [derleme] içerisinde toplandı. Maarif-i Umumiyemiz [Milli Eğitimimiz] hakkında yazılacak mütalaanamerden [görüş yazılarından] en çok şayan-ı ehemmiyet [önemli] görülenlerin peyderpey neşri mukarrer [geldikçe yayımlanması kararlaştırılmış] bulunduğundan “Layihalar Mecmuası” [Raporlar Derlemesi] bir nüshaya münhasır [sınırlı] kalmayacaktır.

Ankara, 4 Mart 339 [1923]

Maarif Vekâleti
Kalem-i Mahsus Müdüriyeti
[Özel Kalem Müdürlüğü]

* Programın künyesi ve özgün adı şöyle: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Umur-u Maarif Vekâleti. *İlk-Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı*. Ankara, 1338/1922 [NA]

توقیر
بیتول قالدیجی
معارف و کالتیجہ طبع ایستدیرلشدر
عدد : ۱۳

معارف حقندہ لایحہ لر

— ۱ —

معارف و کالتیجہ طبع ایستدیرلشدر

استانبول — مطبعہ عامرہ

۱۳۳۹

ÖN EK: “MİSAK-I MAARİF” SÖYLEMİ

Not:

Misak-ı Maarif; Anadolu’da Yeni Türkiye Devleti oluşurken benimsenen eğitim politikasının temel yaklaşımını ifade eder. Bazı yazarlar bu kavramla, dönemin Milli Eğitim Bakanı **İsmail Safa Özler**’in, 8 Mart 1923 günü örgüte gönderdiği genelgeyi kasdetseler de söz konusu genelgede böyle bir ifade yoktur. Aslında bu uzunca genelgede dile getirilen görüşler, **Atatürk**’ün, 15 Temmuz 1921 günü **Maarif Kongresi**’ndeki açış konuşmasından başlayarak söylediklerine dayanır. Büyük Önder bu kongrede öne sürdüğü görüşleri daha sonraki konuşmalarıyla genişletip pekiştirmiştir.

Dönemin eğitimcilerinden **Mustafa Rahmi Balaban**, İzmir İktisat Kongresi’nin son günlerinde **Hakimiyet-i Milliye** gazetesinde çıkan sonra da **Gazi Paşa Hazretlerinin Maarif Umdesi ve Asri Terbiye ve Maarif** adıyla yayımlanan 63 sayfalık bir broşürde Atatürk’ün eğitimle ilgili görüşlerini, çağdaş eğitim görüşleri ışığında yorumlamış, Bakan Özler’in genelgesine de “Misak-ı Maarif” adını vermiştir.

Kanımca bu ifade, ülkenin kurtuluş sürecinde benimsenen “Misak-ı Milli” ile 1923’te toplanan İktisat Kongresi’nde alınan kararlarda sıkça dillendirilen “Misak” söylemlerine bakılarak yakıştırılmıştır.

Atatürk’ün görüşleriyle Bakan Özler’in genelgesinin birlikte yorumlanmasından oluşan **Misak-ı Maarif**; kurulacak **Ulusal Eğitimin** (Milli Maarifin); ulusal, bütüncül, bilimsel, özgürleştirici, yön gösterici, uygulanabilir, kız-erkek karma herkesi kapsar niteliklere sahip olmasını ifade eder.

Maarif Hakkında Layihaların, İktisat Kongresi sırasında, 4 Mart 1923’te yayımlanması, Bakanlıktaki yönelişi göstermektedir. Bu nedenle Bakan İsmail Safa Özler tarafından 8 Mart 1923 günü çıkarılan ve sonradan “**Misak-ı Maarif**” adı verilen genelge ve benzer birkaç metnin de kitabın başına alınması uygun bulunmuştur.

Dr. Niyazi Altunya